अ.क.२/ पृष्ठ ७

स्थायी आदेश क्र. ३७
प्रकरण कमांक ९

विषय :- अवैध वृक्षतोड व त्यास रोखण्यासाठी उपाय.

असे पहाण्यात आले आहे की अवैध वृक्षतोडीच्या घटना वाढू लागल्या आहेत व भयावह प्रमाणात घडत आहेत. वनांच्या संरक्षणाबाबत दक्षता व नियंत्रणाचा अभाव व परिणामशून्य गस्त हे घटक यासाठी कारणीभुत आहेत. दरवर्षी घडलेल्या एकुण गुन्हयाची संख्या व त्यांत अंतर्भुत वन उपज हे वन संरक्षणच्या कार्यक्षमतेवर भाष्यरुपी सिद्ध होतात. दुर्लक्ष आणि कानाडोळा करण्यामुळे मोठया संख्येने गुन्हे कळविलेच जात नाहीत. अशा लुटमारीच्या दुबळया व ज्ञात मूळ स्थानावर नव्हे तर केवळ बैलगाडयांचे धावमार्ग, रस्ते किंवा खेडयांमधेच तपासणी आणि गस्त करण्यात येते..

२. रक्षक कर्मचाऱ्यांनी त्यांना नेमुन दिलेल्या वनांचे दक्षता व काटेकोरपणे रक्षण करणे व संबंधित अधिकाऱ्यांनी सर्व स्तरांवर परिणामकारक पहाणी व नियंत्रण करणे हे वनांचे संपूर्ण रक्षण खात्रीलायकपणे करण्यासाठी अत्यावश्यक आहे. जास्तीत जास्त त्वरेने प्रत्येक वन गुन्हा कळवला जावा, मग गुन्हेगार पकडला गेला असो वा नसो, किंवा गुन्हयांत अंतर्भूत वनउपज परत मिळाले असो वा नसो, हे याचे सार आहे. तपास लागलेल्या गुन्हयांची संख्या पकडलेले गुन्हेगार व परत मिळालेला माल हे लक्षात घेवून विविध स्तरांवर कर्मचाऱ्यांचा कामाचे मूल्य मापन केले जाईल. मार्गदर्शन व कठोर अंमलबजावणीसाठी व वनांच्या परिणामकारक रक्षणाचे उपाय जास्त कसून घेण्यासाठी, खालीलप्रमाणे सूचना दिल्या जात आहेत :

(१) त्या रक्षक कर्मचाऱ्यांवर वन रक्षणाची प्राथमिक जबाबदारी येवून पडते, जे साधारणतः गुन्हे- हेरुन कळवतात. प्रत्येक वर्गाच्या कर्मचाऱ्यांबाबात कर्तव्ये व जबाबदाऱ्यां खालीलप्रमाणे स्पष्ट केल्या आहेत.

(२) बीट रक्षक :- प्रत्येक बीट गार्डने त्याच्या बीट मध्ये नियमीतपणे गस्त घातली पाहिजे. प्रत्येक पंधरवडयात त्याने त्याच्या प्रभारात असलेल्या संपूर्ण वनाचे पूर्णपणे निरिक्षण करावे. गुन्हेगारांचा शोध लागून, माल परत मिळालेला असो वा नसो; त्याने त्याच्या बीटमध्ये नजरेस आलेल्या प्रत्येक हानीचा प्रथम गुन्हा अहवाल ताबडतोब निर्गमित केलाच पाहिजे. ज्या प्रथम गुन्हा अहवालाबाबत गुन्हेगार सापडत नाहीत किंवा वाजवी कालावधीत माल परत मिळाला नसेल, त्यांना तपास न लागलेले मामले असे मानले जाईल. तपास न लागलेल्या मामल्यांबाबत निर्णय घेताना ज्यात बीट गार्डचा एकंदर हलगर्जीपणा प्रस्थापित होतो, त्याचे पूर्ण व अंशतः नुकसाने त्याच्याकडून वसुलीयोग्य होवू शकते.

पृष्ठ ८

दैनिक निरिक्षण हे रोजनिशीत नोंदले गेलेच पाहिजे. पंधरवडयातील निरिक्षणाचे साध्य, शोध लागलेली हानी व निर्गमित झालेले प्रथम गुन्हा अहवाल यांचा अहवाल वक्तशीरपणाने वनपरिक्षेत्र अधिकाऱ्याकडे पाठवला जाईल. जर वनपाल किंवा अन्य अधिकाऱ्यांनी ज्यांची खबर देण्यास बीट रक्षक असफल ठरला होता; असे नुकसान नंतर शोधून काढले तर त्याचा अर्थ हा होईल की बीट रक्षकाने अवैध वृक्षतोड हेतुपुरःसर लपवून ठेवली होती व त्याच्या विरुद्ध शिस्तभंगाची कार्यवाही केली जाऊ शकते. लक्षात आलेल्या हानीचे प्रतिवृत्त व्यवस्थितपणे नोंदले गेलेच पाहिजे.अवैध वृक्षतोडीतील खोडे व त्यांची संख्या हे निर्गमित झालेल्या प्रथम गुन्हा अहवालात संदर्भित झाले असावे. प्रथम गुन्हा अहवाल निर्गमित करणे व त्याचे हानीचे प्रतिवृत्त देणे याची जबाबदारी संबंधित रक्षकावर राहील.

अ.क्र. २/पृष्ठ ८/पान २

३. आपल्या पहिल्या निरिक्षणात प्रत्येक बीट गार्डने संपूर्ण हानीचा समाविष्ट करावे व त्याच्या अहवालात, एक महिन्यापर्यंत, एक ते सहा महिने, सहा महिने ते एक वर्ष व एक वर्षापेक्षा जास्त, अवैध वृक्षतोडीतील बुंध्यांचा उल्लेख हवा. नंतरच्या प्रत्येक अहवालात त्या त्या पंधरवडयातील हानी दर्शवावी.

(४) बदलीच्यां वेळी व बीटचा कार्यभार स्वीकारण्यापुर्वी आपल्या पुर्वाधिकाऱ्यासह नवीन पदधारकाने बीटचे सांगोपांग निरिक्षण करावे व हानीची संपुर्ण यादी बनवावी जिच्यावर दोघांच्याही सहया रहातील स्वतःच्या कार्यकालातील कुठल्याही हानीसाठी पुर्वाधिकारी उत्तरदायी राहील. अश्या तपासणीच्या अहवालाविना बीटचा कार्यभार स्वीकारणे अपूर्ण राहील. कार्यभार हस्तांतरित न करता जर रक्षक रजेवर जाईल तरी त्याच्या गैरहजेरीत देखील हानीचे प्रगणन केले जाईल; व हानी साठी तो जबाबदार व उत्तरदायी राहील, क्षेत्र सहायक अश्या हानीची पडताळणी करील.

(५) क्षेत्र सहायक :- दर ३ महिन्यात एकदा, प्रत्येक क्षेत्र सहायकाने बीटचे सांगोपांग निरिक्षण करावे बीट रक्षकाने प्रतिवृत्त न दिलेल्या हानीचे त्याने प्रगणन व पडताळणी करावी. प्रत्येक भागाच्या केलेल्या निरिक्षणाचा अहवाल त्याने वक्तशीरपणे वनक्षेत्रपालाद्वारा विभागीय वन अधिकाऱ्याकडे सादर करावा. अवैध वृक्षतोडीचे प्रतिवृत्त त्याने देण्यात कसूर केली तर त्यासाठी तो संयुक्तपणे जबाबदार धरला जाऊ शकेल. अवैध वृक्षतोड जर व्यापक असेल ज्याचा अहवाल सादर झाला नसेल, किंवा ज्यात अपराध्यांचा शोध लागला नसेल व माल परत मिळाला नसेल तर त्याने त्याचा विशेष अहवाल वनक्षेत्रपालाद्वारा विभागीय वन अधिकाऱ्याकडे सादर करावा. त्याच्या नजरेस आलेल्या अवैध वृक्षतोडीबाबत प्रथम गुन्हा अहवाल त्याने निर्गमित करावा.

पृष्ठ ९

(६) वनक्षेत्रपाल. :- वनांमध्ये बीटरक्षक व क्षेत्रपाल व क्षेत्रसहायक नियमित गस्त घालत आहेत किंवा नाही याची खात्री करुन घेणे ही वनक्षेत्रपालाची प्राथमिक जबाबदाऱ्यांपैकी एक जबाबदारी आहे. अवैध वृक्षतोडबाबत हतबल असणाऱ्या भागांचे त्याने वारंवार नित्याच्या कामामध्ये किंवा एरव्ही वारंवार निरिक्षण करावे. दर सहा महिन्यात एकदा त्याने एकूण भागाच्या कमीत कमी ¼ अंश होईल इतक्या बीटांच्या विवक्षित हिश्श्याचे निरिक्षण करण्याची शिकस्त करावी. त्याने निरीक्षणाचे अहवाल वक्तशीरपणे विभागीय वन अधिकाऱ्याकडे सादर करावे. नियतकालिक अहवाल व रोजनिश्यांवरुन त्याने स्वतःचे समाधान करावे की त्याच्या हाताखालच्या कर्मचाऱ्यांची निरिक्षणे सांगोपांग व संपूर्ण आहेत किंवा नाहीत; गुन्हयांचा तपास नीट होतो की नाही व त्याची नोंदणी व मालाची पुनःप्राप्ती व्यवस्थित होते आहे की नाही.

(७) व्यापक अवैध वृक्षतोडीबाबत, बीटांचे सांगोपांग निरिक्षण निकटवर्तीय बीट रक्षक/क्षेत्र सहायकांच्या मदतीने करण्यासाठी तो त्वरित उपाययोजना करील. आणीबाणीच्या स्थिती वा तातडीच्या कारणांविना बीट रक्षकांना त्यांच्या कार्यक्षेत्रापासून दूर नेले जाऊ नये.

(८) जर त्वरित व पुरेशी उपाययोजना केली गेली नसेल तर अवैध वृक्षतोडीसाठी वनक्षेत्रपाल जबाबदार धरला जाऊ शकतो.

(९) उपविभागीय वन अधिकारी व विभागीय वन अधिकारी :- आपल्या दौऱ्यांमध्ये, राजपत्रित अधिकाऱ्यांनी अवैध वृक्षतोडीसाठी मर्मभेद्य असलेल्या विशिष्ठ भागांची तपासणी केलीच पाहिजे. संरक्षणाच्या दृष्टिकोनातून निरिक्षण झालेल्या कुपाची चिकित्सक दृष्टीने तपासणी झालीच पाहिजे. काम न झालेल्या भागांनादेखील काटेकोरपणे बघावे. सर्वसाधारण निरिक्षणाचा एक भाग म्हणून, पंधरवडयात एक दिवस, अवैध वृक्षतोडीवर आळा घालण्यासाठी राखावा.

STANDING ORDER NO.37

CHAPTER NO. IX

Subject:- **Illicit fellings**
Measures for checking of –

It is observed that the incidence of illicit felling is on the rise and has assumed alarming proportions. A factor which is largely attributed to this situation is the lack of vigilance and control over protection of the forests and ineffective patrolling. The total number of offences reported each year and the quantity of forest produce involved therein make a poor commentary on the efficiency of forest protection. A large number of offences goes unreported either through negligence or connivance. The only patrolling and check that seem to be carried out is on cart tracks and roads or in villages, and not at the source known to be vulnerable to such depredation.

2.0 In order to ensure strict protection of the forests, it is imperative that the protective staff vigilantly patrol the forests entrusted to their care and the officers concerned, exercise effective supervision and control at all levels. It is of the essence that every forest offence is reported with the utmost promptitude whether the offender therein is apprehended or otherwise and whether the forest produce involved therein is recovered or not. The performance of the staff at respective levels will be assessed with due regard to the number of offence cases detected, the offenders apprehended and property recovered. The following instructions are hereby issued for guidance and strict compliance with a view to tighten up measures in regard to effectual protection of forests.

(i) The primary responsibility of forest protection devolves on the protective staff, which generally detects and reports the offence. The duties and the responsibility in regard to each category of the staff are broadly specified below:-

(ii) Beat Guard: Every Beat Guard must patrol his beat regularly. He will thoroughly inspect the entire forest in his charge within every fortnight. He must promptly issue first offence reports for all the damage detected in his beat, whether the offenders are traced and the property recovered or otherwise. F.O.Rs. in which offenders cannot be traced and property not recovered within a reasonable period will be treated as undetected cases. The value of the damage or part thereof in cases which may be established due to gross negligence of the beat guard may be liable to be recovered from him whilst deciding the undetected cases. The daily inspection must be recorded in the diary. The report of the result of inspection during the fortnight, damage detected and F.O.Rs. issued will be sent to the Range Forest Officer, punctually. If the beat guard fails to report the damage which is subsequently discovered by the Round Officer and other officials, it would imply that the beat guard has willfully suppressed the illicit fellings and he will be liable to other disciplinary action. The damage detected must be properly recorded, the stumps of illicit fellings and these numbers will have reference to F.O.Rs. issued. The responsibility of issuing F.O.Rs. and reporting the damage will rest with the guard concerned.

(iii) Each beat guard will in the first instance cover the entire damage in his first inspection and the report will indicate the stumps of illicit fellings upto one month old, 1 to 6 months, 6 months to a year and over one year. Each subsequent report will shown the damage during the fortnight.

(iv) At the time of transfer and before taking over charge of the beat, the new incumbent will inspect the beat thoroughly with his predecessor and draw out a complete list of damage which will be signed by both. The predecessor will be answerable to the damage, if any, during his period. If the successor guard does not inspect the beat before taking over charge and fails to report the damage, he will be held responsibility for the same. Taking of the beat charge will not be complete without a report of such inspection. If the guard proceeds on leave without handing over charge, the damage will still be enumerated in his absence

and he will be held responsible and liable for the damage. Such damage will be verified by the Round Officer.

(v) Round Officer: Each Round Officer will inspect the beat thoroughly once in 3 months. He should verify and enumerate the damage not reported by the beat guard. He will submit punctually the inspection report of each area inspected, to the Divisional Forest Officer, through his Range Forest Officer. If he fails to report the illicit fellings, he may be held jointly responsible for the same. Should there be extensive illicit fellings, not reported or in which offenders are not traced and property not recovered, he will make a special report to the Divisional Forest Officer, through his Range Forest Officer. He will issue F.O.Rs. for the illicit fellings detected by him.

(vi) Range Forest Officer: It is one of the primary responsibility of the Range Forest Officer to ensure that Round Officer and Guards carry out proper patrolling of the forests. He must frequently inspect areas susceptible to illicit fellings, whether under working or otherwise. He should endeavour to inspect a specific portion of the bests covering at least ¼ th. The area once in 6 months. Reports of inspection should be submitted by him punctually to his Divisional Forest Officer. He will satisfy from the diaries and periodical reports that the inspections by subordinates are thoroughly and complete, that the offences are duly detected and registered and the material recovered.

(vii) In case of extensive illicit fellings he will take prompt measures to inspect the beats thoroughly with the aid of the adjoining beat guards or Round Officers. The beat guards must not be taken away from their jurisdiction without compelling reasons to emergent cases.

(viii) The Range Forest Officer may be held responsible for extensive illicit fellings if prompt and adequate measures are not taken.

(ix) Sub-Divisional Forest Officers and Divisional Forest Officers:

Gazetted Officers must during their tours check specific areas vulnerable to illicit fellings. Coupes inspected must be critically checked from the point of view of protection. Unworked areas must also be meticulously gone through. At least one day in a fortnight should be devoted to the check of illicit fellings, a part from normal inspection.

(x) The inspection reports of Round Officer and Range Forest Officer must be critically examined and it should be ensured that due action has been taken promptly in all cases reported and that the beats are regularly inspected.

(xi) In deciding cases of undetected illicit fellings they should fix responsibility and initiate proceedings for recovery of damage wherever it is attributive to negligence or connivance on the part of the subordinates. During the tours they should examine the F.O.R. and Enquiry Report books of all checking staff and satisfy, that the offences are reported and further necessary action taken thereon promptly. The responsibility of organizing effective protection of the forest rests ultimately with the Divisional Forest Officers.

3.0 The instructions contained herein should be communicated to every subordinate in the vernacular and his acknowledgement obtained and filed in the Divisional Offices.

Sd/-

(S.S.Buit)

For Chief Conservator of Forests,

Maharashtra State.

To,

The Conservators of Forests (All).